

ZEN BUDDHISM ON THE INTERNET (REALITY AND ALLUSION)

In contemporary world Zen Buddhism become one of the postmodern mindset. In recent decades, some of the concepts of Zen Buddhism have become part of linguistic mentality. We can state a certain orientalization of the Religious Consciousness. In the global age there is a planetarization and cosmologization of Zen Buddhism.

Keywords: *Zen Buddhism, multimediatization, Internet, eco-Buddhism.*

УДК 24-187+27-188.7

В. Кузев, канд. філос. наук

Приазовський державний технічний університет, Маріуполь

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ІНФЕРНАЛЬНОЇ МІФОЛОГІЇ (НА МАТЕРІАЛАХ «ПОПУЛЯРНИХ» ФОРМ ЯПОНСЬКОГО БУДДИЗМУ ТА ХРИСТІЯНСТВА)

Інфернологічні доктрини відіграють важливу роль у формуванні основного змісту релігійних вірувань. В даній роботі автор досліджує окремі аспекти таких вчень, а саме – вірування, пов'язані з посмертним шляхом грішника, роль і місце інфернального простору в картині світу та його взаємодія зі світом земним тощо. Простежується еволюція інфернологічних вірувань в названих релігійно-культурних традиціях; здійснюється компаративний аналіз основних образів та міфологем.

Ключові слова: *пекло, рай, посмертна відплата, буддизм, християнство.*

Традиційні синтоїстські вірування щодо посмертного існування характеризуються розрізненістю і мало підлягають чіткій систематизації. Рання японська релігія ще не містить ні сформовану ідею душі, ні концепцію безсмертної душі, відсутнє також ясне розрізнення тіла й духу, життя та смерті. Морально-етичне вчення синтоїзму зосереджується в основному на проблемах ритуальної чистоти і нечистоти, проблеми добра й зла у значенні абсолютних моральних категорій не піднімаються. Вважалося, що всі померлі не зважаючи на їх моральну природу є чиймись предками і тому заслуговують на пошану й поклоніння з боку своїх нащадків [Сэнсом 1999, 54, 58-59].

Поряд з вищенаведеними віруваннями існували також украй нечітко окреслені уявлення стосовно підземного світу (*Йоми*) як місця перебування померлих. Доволі специфічним (хоча не винятковим) є факт відразливого ставлення до цього нижнього рівня універсуму, котрий намагалися за можливістю виключати із космографічної схеми. – «Душі предків не спускаються у певну подобу Аїду або Пекла, а відправляються поближче до богів, у гори. Країні ж Мороку залишаються самі трупи, яких намагаються чимскоріш

позбутися як джерела скверни» [Накорчевский 2003, 195]. Відтак, не є чимось дивним, що міфи, пов'язані з Країною Йомі украй нечисельні, смисл їх неясний, а задача вивести з них більш або менш упорядковану систему навряд чи має шанси на успіх. Найвідомішим з вищезгаданих міфів є історія про катабасис Ідзанагі.

Буддизм привносить у японське суспільство нову етичну модель, згідно з якою кожного очікує належна відплата після смерті, відповідна його земному життю. З'являється концепція реінкарнації і різних форм існування, у яких померлі можуть повторно народжуватися. У зв'язку з широким розповсюдженням таких ідей, значної популярності набуває тема подорожі в країну мертвих, де царює володар Емма (Яма), котрий оцінює ступень гріхів людей і визначає їх подальшу долю.

Варто наголосити, що попри розвинені уявлення стосовно як інфернальних місць перебувань, так і вищих світів, які можуть стати місцем нового народження живої істоти відповідно до дії кармічної відплати, «класичний» буддизм концентрується саме на питанні остаточного звільнення, а не на покращенні існування в рамках існуючого психокосму. Така установка вочевидь була малозрозумілою для більшості представників японського суспільства, відтак більшого поширення знає різновид буддистської доктрини з дещо зміщеними акцентами, у тому числі в питаннях особливостей посмертної долі людини.

Зосередження на питаннях посмертної відплати відбувається починаючи з періоду Камакура (1185-1133) разом з загальним розповсюдженням буддизму Чистої Землі. Чимало представників амідаїзму вважали за потрібне спростити догматику буддизму, зробити її більш доступною для широких народних мас. Як наслідок відбувається так звана популяризація буддизму, спрямована на те, щоб основи вчення стали зрозумілими також і простим, неграмотним людям.

Загальним для амідаїстських шкіл є акцент на порятунок у небесній Країні Щастя, у котрій народяться після смерті ревні адепти цієї релігії та покладання на сили будди Аміді. З поширенням вчення про Чисту Землю (*Дзьодо*) розвиваються поняття раю та пекла. Амідаїзм не був єдиним буддистським напрямком в рамках якого отримали розвиток вказані вірування на території Японії, однак на наш погляд він відіграв найбільш значущу роль у цих процесах.

Ключовим концептом в уявленнях стосовно посмертного шляху людини стає загробний суд. Для раннього буддизму як для релігії нетеїстичної орієнтації інститут такого суду позбавлений актуальності, адже характер наступного народження цілком визначається сумарним вектором наслідків минулих вчинків. Втім, уявлення про Яму, суддю потойбічного царства, виявилось доволі стійким і зайняло помітне місце в буддистській інфернології. Зокрема, воно набуло поширення у китайському буддизмі, котрий був основним джерелом поширення буддизму на території Японії. Так само чужим для класичного буддизму було поняття душі (*анатма*). Однак це теоретичне положення знає реінтерпретації у популярному китайському та японському буддизмі.

Отже, згідно з загальними віруваннями, після смерті людина мала постати перед судом Емма-о (відповідником Ями), володарем і суддею царства мертвих. Перш ніж дістатися *Дзігоку* – інфернальної області, де царює Емма, померлий має подолати ріку Сандзу, що відокремлює світ живих від царства мертвих і котру можуть перетнути лише духи небіжчиків. Після цього померлий потрапляє до жіночого демона на ім'я Дасеруба

(*Datsueba* також *Datsue-ba*), котра знімає з нього весь одяг. Вірогідно, що через цей акт померлому дається зрозуміти, що він назавжди залишив звичний світ живих. Дацербубу супроводжує інша істота – чоловічий демон Кеньо (*Ken'eo*), він розвішує знятий одяг на дереві, гілки якого згинаються відповідно до тяжкості гріхів померлого. Вперше Дацербуба з'являється в японській текстуральній традиції у *Bussetsu Jizō Bosatsu Hosshin Innen Jūō Kyō*, сутрі епохи Хейан (794-1185) [Kawamura]. Після цього померлий приходить на суд Емма-о або Десяти Царів (*Jū-ō*), де йому присуджується форма, в якій він втілиться у наступному житті. Відповідно загальнобуддійським уявленням, нове народження може відбутися в одному з шести світів – пекло, світ голодних духів, світ тварин, людей, асурів, богів. Емма мав доволі страхітливу подобу, відповідну його функціям інфернального володаря – він зображувався у вигляді великого бородатого чоловіка у короні або китайській шапочці судді, з червоним обличчям і витрішкуватими очима. В японських легендах Емма-о може помилювати людину і відправити його назад на землю. Часто Емма ототожнюється з бодхісатвою Дзідзо, який шанується в Японії як захисник померлих.

У багатьох міфах Емма-о не є єдиним суддею мертвих – він тільки один з Десяти Царів. Концепція Десяти Царів (Суддів) очевидно зовнішнього походження – вона базується на даоських уявленнях і розповсюджується в Японії за епохи Хейан. Згадані Десять Царів розглядалися в багатьох буддійських школах як маніфестація Десяти Будд (*Jūbutsu*). Ці персонажі відіграють велику роль у посмертних релігійних обрядах – до них звертаються під час тринадцяти меморіальних церемоній, що проводяться протягом тривалого часу¹. Жертви та підношення від родичів особливо важливі на 35-й день по смерті, оскільки в цей період Емма (п'ятий суддя у цій системі) призначає померлому нове народження.

Інфернальна космографія японського буддизму не відзначається оригінальністю, вона спирається на описи раннього буддизму. Один з японських послідовників амідзізму Генсін (942-1017) змалював у своїй праці «Сутності переродження в Чистій Землі» систему з восьми головних інфернальних рівнів, кожен з яких має чотири входи та 16 додаткових адів. Окремі покарання здійснюються антропоморфними демонами *oni*. Після появи праці Генсіна в живописі виділяється особливий жанр, що концентрується на зображенні картин Чистої Землі і рівнів пекла.

Переходячи до християнської традиції, важливо наголосити, що в цілому біблійному іудаїзмі й ранньому християнству була притаманна ідея про неділимий світ мертвих (1 Сам. 28:11-19). В процесі свого дальшого розвитку християнство обирає концепцію двохладового загробного світу – одного жакливого, де караються прокляті та іншого, блаженного, призначеного для вічної радості і насолод святих.

Остання модель без сумніву краще відповідала продуалістичній системі християнського універсуму. Пекло стає не лише вмістилищем для катування пропавших душ, а й своєрідною інферальною державою Диявола (пор. Євр. 2:14), що постає на протигу царству небесному.

Хоча межа, що відокремлює «популярні» («народні») інфернологічні вірування від власне «теологічних» не завжди чітка, можна сказати, що власне теологічна література більше фокусувалася на проблемах етичної природи посмертної відплати та на сотеріо-

¹ Ten kings / Ten judges of hell and Jizo Bosatsu [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.onmarkproductions.com/html/sai-no-kawara.html#10kings>

логічних моделях, тоді як більш яскраві і наочні описи пекла й структура інфернально-демонічної ієрархії розвивалися переважно в межах народної релігії. У якості матеріалу для порівняння ми звернемося до традиції середньовічної Європи, як яскравого репрезентанта зазначених вірувань.

Традиційні описи пекла наповнені різноманітними стражданнями і муками, що спричиняють демони грішникам. Образи демонів-мучителів часто зустрічаються у літературі видінь («Видіння Альберіка», XII ст.; «Видіння Фурсея», VII ст.; «Видіння Карла Великого», IX ст. та ін.). Шедевром такої літератури є «Видіння Тюндаля» (XI ст.), де описуються різноманітні тортури грішників. З ненажер деруть шкіру, рубають на шматки й кидають у величезну піч. Один з яскравих образів – демонічний звір з парою крил, двома ногами, залізним дзьобом і кігтями. Він пожирає душі й викидає їх на лід озера, де кожна набуває звичного вигляду. У відповідний термін останні породжують чудовиськ, котрі мають гострі колючки, шипи і дзьоби. Вони виходять з будь-якої частини тіла, розриваючи його [Амфитеатров 2003, 707-708].

Окремо слід сказати про Диявола як про учасника суду над мертвими. Хоча на нього не покладається в християнській традиції функція судді, як це ми бачили в буддизмі у випадку з Ямою, Диявол часто представлений в якості обвинувача під час відходу душі та на приватному посмертному суді. З цим віруванням тісно пов'язане уявлення про боротьбу за душу: демони й ангели збираються біля ліжка помираючого, аби вступити в протисторова за його душу («Видіння Тюндаля», «Життя Св. Євфрасії»).

Отже, з проникненням буддизму на територію Японії архаїчна система вірувань піддалася значним трансформаціям: отримує розповсюдження ідея існування загробних світів, відплати *post mortem* та пов'язані з нею етичні концепції. В популярному зрізі буддійської релігії названі ідеї розвиваються головним чином через вчення про загробний суд. Значний вплив на ці вірування зумовили окремі сутри традиції махаяни, хоча знайомство широких верств населення з ними відбувалося переважно опосередковано – через проповіді та сакральне мистецтво.

В християнстві антагонізм пекельного царства і царства Божого впливає з етичного дуалізму, що персоніфікується в антагоністичних образах Бога і Диявола. Християнство тут наслідує поширену в більшості дуалістичних вірувань есхатологічну концепцію, згідно з якою в кінці історії відбувається остаточне розмежування добра і зла, що має своїм наслідком загибель або вічне покарання нечестивих. Напротивагу цьому в буддизмі есхатологічна модель тяжіє до визнання загального спасіння, або принаймні не заперечує потенційної можливості звільнення для кожного, перебування ж в пеклі припиняється після того, як стихає імпульс, заданий негативною кармою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Амфитеатров А.* Дьявол в быту, легенде и литературе Средних веков / А. Амфитеатров // Орлов М., Амфитеатров А. История сношения человека с дьяволом: Сб. – М.: Изд-во Эксмо, СПб.: Terra Fantastica, 2003. – С. 511-794.
2. *Махов А.Е.* HOSTIS ANTIQUUS : Категории и образы средневековой христианской демонологии. Опыт словаря / Александр Евгеньевич Махов.– М.: Intrada, 2006. – 416 с.
3. *Накорчевский, А. А.* Синто / А. А. Накорчевский. – СПб. : Азбука-классика : Петерб. востоковедение, 2003. - 443,[1] с. – (Мир Востока : МВ).

4. *Сэнсом, Дж. Б.* Япония: краткая история культуры / Дж. Б. Сэнсом; [пер. с англ.: Е. В. Кириллов]. – СПб.: Евразия, 1999. - 572с.
5. *Торчинов Е. А.* Введение в буддологию: Курс лекций / Е. А. Торчинов. – СПб.: Санкт-петербургское философское общество, 2000. – 303 с.
6. Ten kings / Ten judges of hell and Jizo Bosatsu [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.onmarkproductions.com/html/sai-no-kawara.html#10kings>.
7. *Kawamura K.* Datsueba [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.columbia.edu/cu/ealac/imjs/reports/1994-04/>

В. Кузев, канд. филос. наук
Приазовский государственный технический университет, Мариуполь

Инфернологические доктрины играют важную роль в формировании основного содержания религиозных верований. В данной работе автор исследует отдельные аспекты таких учений, а именно – верования, связанные с посмертным путем грешника, роль и место нижнего инфернального пространства в картине мира и его взаимодействие с миром земным и т.д. Прослеживается эволюция инфернологических верований в названных религиозно-культурных традициях, осуществляется компаративных анализ основных образов и мифологем.

Ключевые слова: ад, рай, посмертное возмездие, буддизм, христианство.

V. Kuzev,
Pryazovskyi State Technical University, Mariupol

Infernological doctrines play an important role in the formation of the core content of religious beliefs. In this paper the author examines some aspects of those teachings – namely, beliefs associated with the post-mortem way of a sinner; the role and place of the infernal space in the world view and its interaction with the earth world, etc. It is traced the evolution of infernological belief in these religious and cultural traditions. The comparative analysis of the main images and myths is made in the paper.

Keywords: hell, heaven, posthumous retribution, Buddhism, Christianity.

УДК 248.2:111.852

М. Мурашкин, доктор философ. наук
Приднепровская государственная академия
строительства и архитектуры, Днепропетровск

ЯПОНСКАЯ КУЛЬТУРА КАК ДЗЭНРЕАЛИЗМ В СОВРЕМЕННОЙ ЭСТЕТИКЕ

В японской культуре при рассмотрении мистицизма выявляется символ, который присутствует в различных мистических учениях. Это – символ смерти. Однако это